

רשומות

הצעות חוק

3 באוגוסט 1966

700

17 באב תשכ"ו

עמוד

152

חוק התמישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) תשכ"ו-1966

**חוק ההתישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים),
תשכ"ו-1966**

1. בחוק זה –
 "קרקע חקלאית" – קרקע שנועדה לשימש לייצור חוצרת חקלאית, לגידול פרחים, למשתלה, לגידול בעלי חיים או להתקנתם או למרעה להם, או להתקנת ציוד חקלאי או מלאי חקלאי;
 "שימוש חורג", לענין קרקע חקלאית – שימוש שהוגדר כך בתוספת הראשונה.
2. המזויק או הזכאי להחזיק קרקע חקלאית ממקרקעי ישראל כמשמעותם בחוק-יסוד: מקרקעי ישראל¹ – על פי הסכם חכירה או על פי רשות (להלן – מחישב), לא ינהג בקרקע שימוש חורג אלא על פי היתר בכתב מאת שר החקלאות או מאת מי שהשר הסמיכו לכך בהודעה ברשומות.
3. מתישב שנקבעה לו מכסת מים על ידי נציב המים, או על ידי רשות אחרת המוסמכת לכך על פי דין, או שהוקצתה לו כמות מים מתוך מכסה שנקבעה כאמור לחבר בני-אדם שהוא במנה עליו (לשתייהן ייקרא להלן – מכסה אישית), לא יעביר מכסחו האישי לאחר, ולא ישתמש בה, ולא יניח לאחר להשתמש בה, לצרכי קרקע שנוהגים בה שימוש חורג, אלא על פי היתר בכתב מאת שר החקלאות או מאת מי שהשר הסמיכו לכך בהודעה ברשומות.
4. שר המשפטים יקים ועדת בירורים, או ועדות בירורים, לענין חוק זה; ועדת בירורים (להלן – הועדה) תהא מורכבת משופט בית משפט שלום שימנה שר המשפטים, והוא ישמש יושב ראש, ומשני מומחים שימנה שר החקלאות, וכלבד שלא יהיו ביניהם עובדי מינהל מקרקעי ישראל ואחד מהם לפחות יהיה מי שאינו עובד המדינה; הודעה על הרכב הועדה תפורסם ברשומות.
5. (א) המומחים ישתתפו בכל דיוגי הועדה וייעצו לשופט בכל הבעיות הכרוכות כתביעות שהובאו לפני הועדה על פי חוק זה, אך דעתו של השופט תהיה מכרעת בקביעת ההחלטה.
 (ב) לא בא אחד המומחים לישיבת הועדה, רשאי השופט לקיים דיון בהשתתפות המומחה השני בלבד; לא באו שני המומחים, רשאי השופט לקיים דיון לבדו.
 (ג) שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות את סדר הדין של הועדה, ובמידה שלא קבע כאמור יחולו תקנות סדרי הדין האזרחי, תשכ"ג-1963.²
6. מי שהפר תוראה מהוראות סעיפים 2 ו-3 לגבי קרקע חקלאית פלוגית שהוא מתישב בה או לגבי המכסה האישיה שניתנה לגביה, ועל אף התראה בכתב מאת שר החקלאות או ממי שהשר הסמיכו לכך בהודעה ברשומות, לא חדל מן ההפרה תוך חודש ימים מיום קבלת ההתראה, רשאי שר החקלאות או מי שהשר הסמיכו לכך, בהודעה ברשומות לתבוע בוועדה

¹ ס"ח תש"ך, עמ' 56.
² ק"ת תשכ"ג, עמ' 1869.

הפקעת זכותו לגבי אותה קרקע חקלאית ולמכסה האישיית שניתנה לגבי אותה קרקע; חזיל מן ההפרה ותוך שלוש שנים חזר והפר כאמור. מותר להגיש את התביעה בלי לשלוח התראה חדשה.

7. הוכחה ההפרה כאמור בתביעה לפי סעיף 6, תפקיע הועדה את הזכויות כאמור בסעיף 6, ובלבד שאם היה בית המגורים של המתיישב בקרקע החקלאית שהופקעה, לא יחול צו ההפקעה על הבית.
8. על אף האמור בסעיף 7, אם נתברר לוועדה כי זו הפעם הראשונה שהמתיישב נמצא חייב בהפרת הוראות הסעיפים 2 או 3 לגבי כל חלקת קרקע חקלאית שהיא, רשאית היא להמיר את ההפקעה בכופר שישולם לאוצר המדינה ושלא יפתח מ־5000 לירות ולא יעלה על כפל שווי היבול שהתקבל מהחלקה שבה חלה ההפרה בשנה הקודמת.
9. מי שהופקעו זכויותיו כאמור בסעיף 7, ולאחר מכן חזר והפר הוראות הסעיפים 2 או 3, תפקיע הועדה, על פי תביעת שר החקלאות, את זכותו לגבי כל קרקע חקלאית הנמנית עם מקרקעי ישראל שברשותו ולכל מכסה אישית, ובלבד שאם נמצא בית המגורים של המתיישב בקרקע כאמור, לא יחול צו ההפקעה על הבית.
10. קרקע או זכות שהופקעו כאמור בסעיפים 7 או 9 יחזרו לאדם שהעניק אותם למתיישב, ואם נמנע אותו אדם מלקבלם – למינהל מקרקעי ישראל.
11. הוכח בוועדה שאדם אחר זולת המתיישב עשה בקרקע החקלאית פעולות הקשורות בהכשרת הקרקע, בעיבודיה, כוריעתה, בשתילתה, בטיפול בצומח שבה, באיסוף יבולה או בשימוש במים לצרכיה, או נהג בה באופן אחר מנהג בעלים, והוא חובת הראיה על המתיישב שלא נהג בקרקע שימוש חורג.
12. כל החלטתה של הועדה לפי סעיפים 7, 8 או 9, דיבה, ככל הנוגע לאכיפתה, כדין פסק דין של בית משפט שלום בתובענה אזרחית.
13. החלטתה סופית של הועדה בתביעה לפי סעיפים 7, 8 או 9 בתונה לערעור לפני בית המשפט המחוזי ודינה לענין ערעור כדין פסק-דין של בית משפט שלום, אלא שהערעור יעכב את אכיפת החלטתה; החלטת בית המשפט המחוזי אין עליה ערעור.
14. (א) מתיישב שהופקעו זכויותיו במקרקעין לפי חוק זה, זכאי לפיצויים, ממי שהחזירו לו הקרקע או הזכויות כאמור בסעיף 10, על השבח שהשיג את המקרקעין על ידי הקמת מבנים, נטיעת מטעים או כל דרך אחרת.
- (ב) הועדה תקבע את סכום הפיצויים לפי הכללים שבתוספת השניה. החלטתה תחיה בתונה לערעור כאמור בסעיף 13.
15. שר החקלאות רשאי, בהקנת ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת, לתקן את התוספת הראשונה או השניה, להוסיף עליהן או לגרוע מהן.
16. הוראות חוק זה יחולו על אף האמור בכל דין.
17. הוראות חוק זה לא יחולו לגבי שימוש חורג שחותר בהסכם שככתב בין המתיישב לבין מינהל מקרקעי ישראל.

18. האיסורים וההגבלות שבחוק זה לא יחולו על ההסתדרות הציונית העולמית – הסוכנות היהודית לארץ ישראל, אולם יחולו על מי שמחזיק בקרקע חקלאית מטעמה.
19. שר החקלאות ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.

מעמד ההסתדרות הציונית

ביצוע ותקנות

התוספת הראשונה

(סעיף 1)

ואלה פעולות בקרקע חקלאית שהן שימוש חורג:

1. העברה או הקנייה של כל זכות שיש למתישב בקרקע או בחלק ממנה, או שעבוד הזכות.
2. יצירת שותפות בקרקע או ביבול.
3. הקניית זכות אריסות בקרקע או ביבול.
4. הקניית זכות לרכישת היבול בשדה (דמאם), למעט זכות שהוקנתה לרכישת היבול לאחר שיבשיל ובתנאי שהרוכש לא יהיה רשאי לעלות על הקרקע ולטפל ביבול אלא לאחר שהבשיל.
5. שעבוד היבול, למעט שעבוד שנעשה על פי הוראות פקודת המלוות לזמנים קצרים על יבול (ערובה), 1935.

התוספת השנייה

(סעיף 14)

1. בתוספת זו "תאריך הפקעה" – תאריך החלטת הועדה על ההפקעה, ואם הוגש ערעור על החלטה זו – תאריך החלטת בית המשפט המחוזי המאשרת את ההפקעה.
2. (א) סכום הפיצויים שישולמו למתישב יהיה שווה לסכום שבו עלה ערך הקרקע החקלאית שעליו לפנותה (להלן – הקרקע המפונה) עד יום ההפקעה מחמת הקמת בנינים, התקנת מיתקנים של קבע, נטיעת נטיעות או הכשרת הקרקע החקלאית (ולכל אלה ייקרא להלן שיפורים) על ידי המתישב או מטעמו (להלן – הערך המוסף).
(ב) בחישוב הערך המוסף לא יובאו בחשבון שיפורים שהמתישב נדרש להוציאם מהקרקע ושניתן להוציאם כאמור, ושיפורים שנעשו בניגוד לתנאים שעל פיהם מחזיק המתישב בקרקע.
3. עלה הערך המוסף על הסכום שהושקע למעשה על ידי המתישב או מטעמו כאמור בניקוי סכום הבלאי הטבעי (להלן – ההשקעה הנקיה), לא יעלה סכום הפיצויים על ההשקעה הנקיה.
4. היה הערך המוסף פחות ממוחצית ההשקעה הנקיה, תקבע הועדה את סכום הפיצויים כפי שתראה לצודק בנסיבות המקרה, ובלבד שלא יעלה על שלושה רבעים מההשקעה הנקיה.
5. ערך הקרקע המפונה או הזכות שהיתה למתישב בקרקע, הערך המוסף וההשקעה הנקיה, לענין תוספת זו, יקבע שמאי שימנה שר החקלאות לאחר התייעצות עם שר המשפטים.

תאריך הפקעה

שיעור הפיצוי

ערך מוסף שעולה על ההשקעה

ערך מוסף שהוא שחות ממוחצית ההשקעה

שומה

3 ע"ד 1935, תרס"ו 1 מט' 522, עמ' 131.

דברי הסבר

כזמן האחרון נמצא, שהקלאים שקיבלו ממינהל מקרקעי ישראל גחלות על קרקע לאומית, כמסגרת ההתיישבות המאורגנת, מוניחים את גחלתם כליל או מעבירים על דעת עצמם את זכות העיבוד לאחרים. מעשים אלה משכשים את התכנון הקלאי וסכנה מהם לכל מטרתה ודרכה של ההתיישבות הקלאית. בידוע, שהקרקע נמסרת למתישב לשם עיבוד עצמי, ולשם זה בלבד, העברתה לאחר היא הפרת התנאים שלפיהם קיבל המתישב את הקרקע.

החוק המוצע בא לקבוע, כי מתישב שהעביר את זכותו בקרקע קלאית הנמנית עם מקרקעי ישראל ללא היתר מאת שר החקלאות, או עשה בה שימוש אחר הנוגד את המושג של עיבוד עצמי ("שימוש חורג" כלשון החוק), תישלל ממנו זכותו לאותה קרקע ולמכסת המים שהוקצתה לו. הפעולות שהן בגדר שימוש חורג הוגדרו בתוספת הראשונה לחוק המוצע, הן: העברת בעלות, הקניית זכות אריסות, יצירת שותפות וכו'. שר החקלאות יהיה רשאי, בתקנות ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת, לחקן ולשנות הגדרות אלה (סעיפים 2 ו-15).

לשם בירור התייעות נגד מתישבים המראשמים בשימוש חורג בקרקע קלאית, תוקם ועדת בירורים מיוחדת, המורכבת משופט שלום שימנה שר המשפטים ושני מומחים שימנה שר החקלאות. המומחים ישתתפו בבירור התייעות, אך זכות ההכרעה תהיה בידי השופט (סעיפים 4 ו-5).

מתישב הנוהג בקרקע קלאית שימוש חורג על אף התראה שקיבל משר החקלאות, או ממי שהשר הסמיכו לכך, תורה הועדה על הפקעת זכותו לאותה קרקע ולמכסת המים שקיבל לצרכיה, ואם היה זה מקרה ראשון, תהיה הועדה רשאית להמיר את ההפקעה בכופר שלא יסחת מ-5,000 לירות ולא יעלה על כפל שווי היבול מאותה חלקה (סעיפים 6 - 8).

מי שהופקעו זכויותיו כאמור ונחכע שנית בפני ועדת בירורים על שימוש חורג בקרקע קלאית אחרת שהוא מחזיק, תורה הועדה על הפקעת זכותו לכל קרקע ממקרקעי ישראל שברשותו ולכל מכסת מים (סעיף 9).

בכל מקרה של הפקעת קרקע, לא תחול ההפקעה על בית המגורים של המתישב הנמצא בתחומי הקרקע המופקעת.

קרקע שהופקעה תחזור לגוף שהעניק למתישב את זכותו בה, ואם אותו גוף לא ירצה לקבלה - תחזור הקרקע למינהל מקרקעי ישראל (סעיף 10).

מי שהחזירה לו הקרקע יהיה חייב לשלם למתישב פיצויים על השכח שהשביח את הקרקע. שיעור הפיצויים ייקבע על ידי ועדת הבירורים לפי הכללים שבתוספת השניה. גם כללים אלה נתונים לשינוי בתקנות באישור ועדת הכלכלה של הכנסת (סעיף 14).

כל החלטה של ועדת הבירורים נתונה לערעור לבית המשפט המחוזי, וכל עוד לא אושרה על ידי בית המשפט, לא תהיה ניתנת להוצאה לפועל (סעיף 13).

ההגבלות והאיסורים שבחוק המוצע לא יחולו על הסוכנות היהודית, ואולם יחולו על מי שקיבל את הקרקע מידי הסוכנות (סעיף 18).

